

שהם מיעוט. שניים נגד עשרה. הייתכן שכולם טועים ורק אנחנו יודעים את האמת? ועוד, בני ישראל היו בחזקת סכנה. בקבוק תבערה מתודלק בדמעות של לילה שלם. הם צעקו על משה, "לו מתנו בַּאֲרֶץ מִצְרַיִם" (יד, ב). הם שפכו את זעמם על משה ועל אהרן, והללו התקשו להתמודד ונפלו על פניהם. הם עמדו לרגום באבנים את יהושע ואת כלב. מהי אותה מתת, אותה חוזקת אופי, שהייתה ליהושע ולכלב ולא הייתה ליתר המרגלים – שכידוע גם הם לא היו קוטלי קנים, אלא נשיאי שבטים?

הפסיכולוגית קרול דווק מאוניברסיטת סטנפורד כתבה ספר מרתק, 'כוחה של נחישות' שמו בתרגומו העברי¹, ובו שאלה מדוע אנשים מסוימים מוציאים את כישוריהם לפועל ואחרים לא. סקרנותה התעוררה כאשר צפתה בילדים בני עשר שנתבקשו לפתור חידות. חלק מהם פרחו דווקא כשהחידות נעשו קשות. הם התענגו על האתגר אפילו כשהאתגר התגלה להם כגבוה מיכולת השגתם. לעומתם, ילדים אחרים נבהלו. כשהחידות נעשו קשות מדי, הם התייאשו בקלות.

דווק רצתה להבין למה. מה יוצר את ההבדל בין אנשים שנהנים משעות-מבחן לבין אלה שלא? מה גורם לכך שיש אנשים הנבנים מתוך הקושי, ויש אחרים שהקושי מרפה את ידיהם? המחקר שערכה הביא אותה למסקנה ששורש הדברים בתבניות חשיבה שונות. יש אנשים הרואים את היכולות שלהם כנתונות ובלתי ניתנות לשינוי. או שאנחנו מחוננים או שאנחנו רגילים – ואין הרבה מה לעשות בעניין. היא מכנה זאת "תבנית חשיבה מקובעת". אחרים מאמינים שאנחנו צומחים באמצעות מאמץ. כשהם נכשלים, הם מגדירים זאת לא ככישלון אלא כחווית למידה. היא קוראת לזה "תבנית חשיבה מתפתחת".

סוד שונותם של יהושע וכלב

עשרה מבין שנים-עשר המרגלים חזרו עם דו"ח מדכדך ותבוסתני. יושבי הארץ חזקים. עריהם בצורות. ענקים מתהלכים שם. לעומתם אנו כחגבים. זו ארץ אוכלת יושביה. המשימה גדולה עלינו.

אנחנו יודעים שהם טעו לגמרי. אבל מבחינתם, בהתחשב בנסיבות הרגע, זו הייתה אמת לשעתה. הם מילאו את המשימה והגישו דו"ח. זאת האמת שלהם – ומה תגידו? ובכן, לשני מרגלים דווקא היה מה לומר. יהושע וכלב. כלב מרגיע תחילה את העם הנסער ואומר לו, "עֲלֵה נַעֲלֵה וְיִרְשְׁנוּ אֶתָּה כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ" (במדבר יג, ל). אך בעם פושה הקריאה למצוא מנהיג חדש ולחזור למצרים, ויהושע וכלב עומדים ומדברים אל העדה:

אִם חָפֵץ בָּנוּ ה', וְהֵבִיא אֶתָּנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת וְנִתְּנָה לָנוּ אָרֶץ אֲשֶׁר הִיא זֶבֶת חָלָב וְדָבָשׁ. אֲךָ בְּה' אֵל תִּמְרְדוּ. וְאַתֶּם אַל תִּירְאוּ אֶת עַם הָאָרֶץ, כִּי לַחֲמֹנוּ הֵם. סֵר צֶלֶם מַעֲלִיָּהֶם וְה' אֶתָּנוּ, אֵל תִּירָאֻם. (במדבר יד, ח-ט)

דרוש לכך אומץ מהמעלה הראשונה. אומץ כפול: האומץ להאמין בצדקתך כשאתה במיעוט, ואומץ קרבי כפשוטו. יהושע וכלב ידעו

המנצחים. בעלי תבנית החשיבה המקובעת חיים עם פחד מתמיד מפני כישלון. בעלי תבנית החשיבה המתפתחת אינם חושבים במונחים של כישלון.

אם נפרש את פרשת המרגלים בעזרת הכלים הללו, נגלה דבר מרתק. התורה מתארת את המרגלים במילים "כָּלֶם אָנָּשִׁים רָאִשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה" (יג, ג). הם היו אנשים בעלי מעמד ומוניטין, ועל מעמד ומוניטין יש לשמור. לאנשים היו ציפיות גבוהות מהם. הם היו נשיאים, מנהיגים, אנשי שם. אם צודקת דווקא, אנשים שציפיות רבות נתלות בהם נוטים להימנע מסיכונים. הם חרדים פן יתגלו כלא יוצלחים. ואולי משום כך הם חזרו מארץ ישראל, ואמרו, בעצם: לא נוכל לנצח את הכנענים. לכן, מוטב שלא ננסה.

חשבו עתה על שני החריגים, כלב ויהושע. כלב בא משבט יהודה, וכפי שראינו השנה בשיחתנו לפרשת ויגש, יהודה היה בעל־התשובה הראשון. הוא חטא כאשר הציע למכור את יוסף לעבדות. אבל אחר כך הבשיל. תמר כלתו לימדה אותו שיעור חשוב. הוא הודה – "צִדְקָה מִמֶּנִּי" (בראשית לח, כו). החוויה ההיא שינתה את חייו. כעבור זמן, כשהמשנה למלך מצרים (יהודה עוד לא ידע שזהו יוסף) איים לכלוא את בנימין, יהודה ביקש שיכלאו אותו, שיבלה הוא עצמו את חייו כעבד, וכלבד שאחיו הקטן יישאר חופשי. יהודה הוא הדוגמה המובהקת ביותר בספר בראשית לאדם ההופך את הצרה לחוויה מלמדת ולא לחוויית כישלון. במונחיה של דווקא, ליהודה הייתה תבנית חשיבה מתפתחת. כנראה הוריש תכונה זו לצאצאיו, וכלב בתוכם.

אשר ליהושע, הכתוב מלמדנו, בתוך פרשיית המרגלים עצמה, שמשה שינה את שמו. שמו המקורי היה הושע, אבל

בעלי תבנית החשיבה המקובעת נוטים להתחמק מאתגרים קשים כי הם מפחדים מפני כישלון. הם חוששים שהכישלון יחשוף את עליבותם. לכן הם נמנעים מנטילת סיכון. הם הולכים על בטוח. אנשים בעלי תבנית חשיבה מתפתחת מגיבים אחרת. "לא בכדי אנשים בעלי חשיבה מתפתחת מחפשים אתגרים – הם סם חיים עבורם. ככל שהאתגר גדול יותר, כך גדלה ההזדמנות להתפתח". ומנגד, "מתי יימצאו אנשים בעלי תבנית חשיבה מקובעת במיטבם? כאשר הדברים ממש בשליטתם. ברגע שנעשה קשה מדי, כאשר קיים סיכוי שלא ייראו חכמים או מוכשרים – הם מאבדים עניין".²

לדבריה, הורים האומרים לילדיהם שהם מחוננים, חכמים או מוכשרים עושים להם נזק גדול. הדבר מעודד את הילד להאמין שיש לו כמות קבועה של יכולת – ועל כן מרתיע אותם מנטילת סיכונים. ילדים כאלה אומרים דברים כגון "אני מרגיש שההורים שלי לא יעריכו אותי אם אני לא אהיה מוצלח כמו שהם מצפים". משום כך הם נוטים להישמר מפני אתגרים שהם חוששים שמא ייכשלו בהם. הם נעשים נמנעי־סיכונים.

הורים הרוצים לעזור לילדיהם, היא אומרת, צריכים לשבח אותם לא על היכולת אלא על המאמץ, על הנכונות לנסות ולהשתדל, גם אם נכונות זו הולידה תוצאות עלובות. דווקא מצטטת את מאמן הכדורסל ג'ון וודן שנהג לומר לשחקניו, חברי קבוצת הכדורסל עטורת האליפויות של אוניברסיטת קליפורניה בלוס־אנג'לס, "השאלות 'האם ניצחתי?' ו'האם הפסדתי?' אינן השאלות הנכונות השאלה הנכונה היא: 'האם השקעתי את מלוא המאמץ?' ואם אכן כך, אולי תקלעו פחות נקודות אבל לעולם לא תפסידו".³ אם הם יעשו את המיטב הם ירוויחו בכל מקרה: הם יצמחו מהמאמץ גם אם לא ינצחו במשחק. במבט ארוך טווח, הם

משה הוסיף אות לשמו (במדבר יג, טז). מעשה של שינוי שם בתורה מרמז תמיד לשינוי באופי, או לקריאה-מגבוה. אברם היה לאברהם. יעקב לישראל. כאשר שמנו משתנה, אומר הרמב"ם, הרי זה כאילו נאמר עלינו, מפינו או מפיו של משהו אחר, "אינך עוד אותו אדם שהיית".⁴ כל מי שחווה שינוי שם הוטעם מטעמה של תבנית חשיבה מתפתחת.

בעלי תבנית חשיבה מתפתחת אינם יראים מפני כישלון. הם מתענגים על אתגרים. הם יודעים שאם ייפלו, יקומו על הרגליים וינסו שוב עד שיצליחו. כאלה הם אותם שני מרגלים שלא יראו מאתגרי כיבוש הארץ; את האחרים הכריעו הציפיות שנתלו בהם, והמסו את לבבם. ואם כך הוא, הנה סיפור המרגלים צופן לנו מסר חשוב. מה ה' מבקש מאתנו? הוא אינו מבקש שלא ניכשל אף פעם. הוא רק מבקש שנשתדל בכל כוחנו. הוא מרומם אותנו כשאנו כושלים וסולח לנו כשאנו נופלים. בתמורה הוא רק מבקש שנישיר מבט אל הכישלון. כך יהיה לנו האומץ להסתכן. את זאת ידעו יהושע וכלב, האחד דרך שינוי שמו, חברו דרך מורשת משפחתית.

כלל גדול הוא, פרדוקסלי אבל משחרר מאוד: הפחד מפני כישלון גורם לכישלון. הנכונות להיכשל היא המאפשרת לנו להצליח.

1. קרול ס' דווק, **כוחה של נחישות**, מאנגלית: ורדה יערי, ירושלים: כתר, 2008. במקור: Carol Dweck, *Mindset: The New Psychology of Success*, New York: Ballantine Books, 2007.
2. שם, עמ' 32-34.
3. שם, עמ' 252.
4. משנה תורה, הלכות תשובה ב, ד.